

REZEK VYCHOVATEL

Petr Rezek (9. ledna 1948 – 8. listopadu 2022) je vzpomínán v četných historikách a nelze se nad tím podívat: osobností a individualitou byl obdařen vskutku vydatně. Právě proto se však chci pamětnicky pokusit o zachycení *objektivní* stránky jeho pedagogického přínosu filosofii. S odstupem desítek let se Petrova „hvězdná hodina“ na pražské FF UK může nezúčastněnému pozorovateli zdát jako takřka nepodstatný záblesk. Realita byla odlišná. Petr byl připraven a „nabit“ dekádou podzemních seminářů, vedených s maximální snahou o profesionalitu (již zahraniční návštěvy velmi zřetelně vnímaly), vložil se do věci s elánem, k němuž bylo studentstvo krátce po změně režimu vstřícné (pro zájemce například přednášel i přes zkouškové období – šest týdnů o jednom Parmenidově verši), a na trojici fakultních semestrů navázal s týmž okruhem posluchačů výukou pod hlavičkou jiných institucí a sdružení, jakož i obnovou vlastního bytového semináře, jehož šestihodinová zasedání nad VII. knihou Aristotelovy *Metafyziky* patří k nejstřízlivějším diskusím, jaké jsem kdy zažil. Rezek velkým dílem odchoval jednu početnou generaci, jejíž přítomnost v české filosofii je dodnes poměrně výrazná, svými organizačními aktivitami – například čínorodým důrazem na výuku řečtiny pro filosofy – zásadně ovlivnil i mnohé, kteří si třeba z osobních důvodů drželi odstup, a transformoval výchozí pozici pro následující léta. Platónovy Poděbrady, proslulé víkendové semináře nad jednotlivými dialogy na místním zámku, časovým penzem i intenzitou programu odpovídaly semestrálnímu kurzu a samy o sobě de facto vydaly za několik let standardně počítané výuky.

Petr vznášel nároky, které jistě sám ne vždy plnil. Na počátku devadesátých let se však do snahy o jejich splnění vrhl s vrcholnou energií a před sebou měl studenty schopné chápat, že určitá kritéria je důležité si vštípit i tehdy, jestliže před námi nestojí jejich dokonalé ztělesnění. Snadno se lze doslechnout anekdoty o tom, jak Petr na studenty křičel. (Pro přesnější představu je asi dobré dodat, že ještě daleko účinněji uměl seřvat šepetem.) Druhou stranou téže mince je, že nás od počátku bral jako dospělé partnery v krajně obtížném podniku. Předpokládal, že kdo je přijat na statutárně elitní filosofickou školu, může sice postrádat mnohé zkušenosti a znalosti, ale měl by od počátku chápat, *oč jde* – a pokud projeví principiální neporozumění, je nutné ho na omyl upozornit rázně, neboť jinak je těžké se hnout z místa. (Když houslista na akademii špatně chytí smyčec, též bude vypeskován či vyhozen.) Tento princip – přese všechny možné omyly v provedení – považuji dodnes za platný.

Stejný souhlas přes odstup času a odstup temperamentů cítím s Petrovými názory na význam atestačních prací a na dramaturgii přednášky. Petrův názor, že diplomové práce na téma typu „Kantovo pojetí rozumu *dle interpretace Hanse*

Schmitze“ jsou pomýlené od samého počátku, měl své ukotvení a odrážel jistý filosofický étos. Jestliže se práce již svým zadáním chápe – ve zkratce řečeno – jako diplomka o diplomce, brání to přístupu k věci. Prováděná filosofie je sice vždy v podstatném smyslu filologií, prací s texty – avšak provádí tuto práci v *implicitní konfrontaci s tím, co se nepodařilo vyslovit*. Pojednání o Kantově pojetí rozumu přece nemá být sbírkou Kantových výroků na dané téma a případným zaevidováním vzájemných nesrovnalostí. (*Da scheiden sich die Geister*.) Diplomant či kandidát vyššího titulu má předvést, *co rozum pro Kanta znamená* – a ve druhém plánu pro něj musí stát otázka, co tento „Kantův rozum“ znamená nyní a pro nás. Je-li již do výchozího zadání vložen další „filtr“, setkání s problémem se tím znevěčňuje.

Na podobném, byť ne shodném principu Petr vyžadoval, aby přednáška byla událostí. (Performativní excesy nebyly zdaleka tak časté, jak by se z vyprávění vytříbených z mnoha stovek hodin mohlo zdát, a nezastíraly jádro věci.) Slovo „událost“ ovšem Petr v této souvislosti nepoužíval; mluvil o tom, že přednášku musím být schopen vyjádřit jednou větou, jinak vůbec nemohu začít mluvit, a že je při přednášce nutno stát. Řídil jsem se tímto vzorem i tehdy, když jsem při výuce – v zásadě z nedostatku sebevědomí – seděl. Tělesný postoj je totiž důležitý jakožto faktor a projev jistého *situčního napětí* a to lze (alespoň doufám) navodit i vsedě (totiž tehdy, pokud „nedosednete“). Přednáška má svou „zápletku“: je dramatem, jež směřuje k anagnórisi myšlenky, k rozeznání *jedné určité* myšlenky coby té, již *nyní mám před sebou*. Rekvizity a teatralita tu mohou být pomůckou, ale ničím víc a Petr se k nim v pravidelné výuce vskutku neuchyloval běžně. Model platónského dialogu byl s Petrovým chápáním přednášky v neustálém produktivním vztahu.

Čtení Petrových textů ze 70. let naznačuje, že u pramene těchto postojů stála zvláštní práce s citátem, k níž podle všeho dospěl po vlastní ose. Přinejmenším ve filosofických a psychologických úvahách – ale velmi často i ve statích k výtvarnému umění – Petr na počátku vychází takřka vždy od cizí formulace a od referátu cizího mínění, od nichž se ale (kritikou či prohloubením) následně odpoutá po trajektorii, jež vede k Petrovým životním tématům: vnímání, tělesnosti, fenomenalita. Toto východisko v cizím textu není pouhou didaktickou berličkou. „Konec filosofie a úkol myšlení“ – úsloví, jež jsem od něj neslyšel, ale retrospektivně věřím, že pro něj bylo důležité – byly pro Petra neustálým děním, neustálým vzepětím. Petr kladl ohromný důraz na „filosofickou filologii“, jeho ostré polemiky kvůli částicím a interpunkci jsou pověstné. Ale zároveň se u něj to vše dělo v ovzduší povědomí, že *o to, co je explicitní, nakonec nejde*. V tom ovšem tkví záhada smyslu, ústřední problém fenomenologie, a Petr měl útočně jasno v tom, že k překonání explicitnosti nedochází, pokud je pouze za jeden text dosazován jiný text – kupříkladu za přesný citát nepřesná parafráze, za výrok filosofa elévova domněnka či žvást, za slovník klasiků slovník módy. Přestože Nietzscheův vliv na Petra (vzdor zásluhám o samizdatová vydání) byl blízek nule, lze narážku v titulu tohoto nekrologu chápat i v hlubším smyslu. Petr byl

vychovatelem *k dospělosti*: nezasvěcoval do útulnosti akademických pracovišť, nýbrž vyváděl do chladu.

Přes nesčetné nahodilé incidenty Petrovy osobní dráhy je proto základní paradox jeho výuky a díla rysem podstatným: nikoli rysem jednotlivce, nýbrž rysem poctivého jednotlivcova setkávání s myšlením a skutečností. Aniž bych přejímal jeho názory a aniž bych jeho názory vlastně spolehlivě *znal*, nejsem dodnes po formální stránce schopen myslet jinak, než mne to naučil. Má *Řeč* je plodem dvaceti let boje se všemi – jak si dnes myslím – slovníkovými pověrami, na nichž Petr mnohdy stavěl svá cvičení, svůj „dril“, a zároveň je opožděným odhalováním toho, oč vlastně na tehdejších přednáškách a seminářích – o mýtu a dramatu, Platónovi a Aristotelovi, etice a ontologii, Kantovi a Hegelovi – reálně šlo. Mimo okruh zcela nejbližších pro mě žádné jiné setkání nebylo tak mocné jako to s Petrem Rezkem.

Martin Pokorný